

УДК 378.091.12:070

ВИКЛАДАННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ: СПЕЦИФІКА ТА ФОРМИ НАВЧАННЯ

Марина Нетреба, Ганна Нищик

*Маріупольський державний університет,
пр. Будівельників, 129а, 87500, Маріуполь, Україна
e-mail: netrebamarina1@gmail.com, annaniwik@ukr.net*

У цій статті розглянуто особливості та сучасні форми викладання дисциплін підготовки фахівців в галузі журналістики у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: журналістська освіта, інтерактивні форми навчання, навчальні екскурсії.

Незважаючи на те, що історія журналістської освіти налічує тільки-но більше століття (спочатку учнівство, далі – курси, потім – спроби навчати у вищому навчальному закладі), питання «чи можна навчити журналістиці?», «чи варто вивчати журналістику у вищій школі?» досі обговорювані. Природно, є як прихильники, так і противники журналістської освіти. У своїй статті ми будемо осмислювати, як викладачеві журналістських дисциплін підходити до підготовки занять у вищій школі.

Журналістика – явище для сфери освіти особливе. Чи можна в університеті навчити студента писати статті? Деякі журналісти і навіть університетські викладачі вважають, що ні (ми як автори не поділяємо таку думку). Навчитися писати можна так само, як можна навчитися плавати, керувати автомобілем та розмовляти іноземною мовою», – Олександр Колесніченко, автор навчального посібника «Практична журналістика» [1, с. 46].

Реформування вищої школи і вимоги до випускників вищих навчальних закладів України докорінно змінюють навчальні методики викладання фахових дисциплін, у т. ч. й дисциплін психолого-педагогічного циклу. З'являються нові вимоги, яким повинна відповідати «дисципліна про дисципліни». На сьогоднішній день мета такого курсу може бути сформульована приблизно так: «Навчити студентів застосовувати сучасні технології навчання у вищій школі, основні методи та форми міжособистісної взаємодії».

Можемо стверджувати, що в межах журналістикознавчих дисциплін відсутня методика викладання журналістики як така. Лише останнім часом відомі науковці виступили з цікавими статтями, де здійснюють первісну постановку важливих питань методики журналістської освіти. З одного боку, ця ситуація природна з огляду на молодість і самого журналістикознавства, і журналістської освіти. З іншого боку, саме природною її визнати аж ніяк не можна з огляду на постійні дискусії, що спала-

хують на кожному семінарі з питань журналістської освіти стосовно того, як, чому і в який спосіб навчати студентів.

У своїй роботі «Основи журналістики» І. Л. Михайлин з-поміж різних напрямків у структурі журналістики виокремлює методологію наукових досліджень з журналістикознавства та методик навчання журналістики. Предметом цієї дисципліни він називає процеси, що відбуваються в самій науці, пошук оптимальних шляхів розв'язання тих чи інших проблемних ситуацій у науковому мисленні, а також способів навчання такій унікально складній і творчій професії, якою є журналістика [3, с. 98].

У XX столітті теорія і методика навчання журналістики розвивалася лише в найбільших центрах журналістської освіти в пострадянських країнах, де нагромаджувався найкращий досвід у цій галузі. «Педагогічна практика журналістських відділень і факультетів (як і журналістська наука), ще перебувають у стадії становлення, розвитку» [1, с. 96]. Відтоді мало що змінилося на теренах цієї дисципліни. Але з розширенням журналістської освіти методологія наукових досліджень у галузі журналістики та методика навчання журналістики має велике майбутнє і повинна залучити нові сили найбільш досвідчених учених, які мають багатий досвід викладання журналістики, передусім у вищій школі.

Яскравим прикладом, що підтверджує зацікавленість українських дослідників у розвитку журналістської освіти, можуть слугувати наукові статті, які так чи інакше торкаються проблеми методики та технології викладання фахових дисциплін у вищих навчальних закладах. Так, у своїй роботі «Використання інноваційних технологій у вищій школі (на прикладі викладання дисципліни «Журналістське розслідування»)» Н. Б. Калашник говорить про головні вимоги до викладання досліджуваного курсу.

Метою курсу «Журналістське розслідування» є дати уявлення про журналістське розслідування як специфічний вид журналістської діяльності, з'ясувати спільні та відмінні риси з кримінальним розслідуванням, дослідити етико-правові засади розслідувальної журналістики, ознайомити з українським та світовим досвідом у цій сфері; закріпити навички по збору і аналізу інформації із загальнодоступних джерел, створенню політично коректних текстів. Отже, в процесі викладання курсу відбувається певне узагальнення усіх знань і умінь, що їх отримав студент у межах навчання на журналістській спеціальності в університеті та під час проходження виробничої практики у засобах масової інформації. Тому на лекціях і практичних заняттях видається логічним апелювати як до попередніх теоретичних надбань, так і до вже набутого журналістського досвіду. Останнє можливе з огляду на те, що студенти стаціонару 5 курсу переважно вже мають постійну журналістську практику (принаймні ті, хто впевнився у своєму професійному виборі). З огляду на це найбільш ефективною формою подачі матеріалу є лекція у формі бесіди, що дає змогу студентам пристосовувати свої теоретичні і практичні знання до вимог жанру журналістського розслідування. Також не можна не відзначити факт плідного поєднання бесіди з елементами дискусії, котра стає можливою через постановку проблемних питань, зокрема, при розгляді конкретних життєвих ситуацій, що дають інформаційний привід для початку журналістського розслідування, виборі оптимальних методів збору інформації чи на етапі вербального оформлення результатів дослідження» [2].

Оскільки робота журналіста значною мірою передбачає спілкування з людьми з метою отримання інформації, для формування у студентів комунікативних навичок та уміння швидко орієнтуватися в робочих ситуаціях доцільно використовувати рольові ігри. Скажімо, результативними є ті ігрові стратегії, які спрямовані на розвиток навичок спілкування в комунікативних моделях «журналіст – джерело інформації», «журналіст – антигерой розслідування», «журналіст – державний службовець» тощо.

Метод моделювання практичних ситуацій дозволяє студентові випробувати свої професійні навички в епізодах, що містять у собі певну двозначність, несуть у собі проблему вибору і відповідальності за цей вибір. Як правило, це випадки, що лежать в морально-психологічній або етико-правовій площині. Зазвичай вони пов'язані з протиріччям між журналістським обов'язком висвітлення соціально значущої інформації й етичним ставленням до дійових осіб публікації, їхнім правом на приватність або ж вірогідними позовами про захист честі, гідності і ділової репутації.

Отже, професійна специфіка журналістської діяльності взагалі і розслідувальної зокрема вимагає аналітичного / творчого мислення, швидкої орієнтації у ситуації, помилки / прорахунки можуть мати наслідком судовий позов, а то й втрату ділової репутації. З огляду на це практичну підготовку майбутнього журналіста в стінах університету доцільно зосереджувати на відпрацюванні практичних комунікативних навичок, аналітико-прикладного мислення, лінгвістичного чуття. Оптимальним способом формування журналістської компетенції є інтерактивні форми навчання – рольові ігри, моделювання практичних ситуацій, проблемні дискусії, які дозволяють задіяти творчий потенціал студентів, активізувати їх аналітико-пошукові задатки.

Навчальний процес сучасних вишів здійснюється на базі поєднання різних форм його організації. Основними формами навчання є лекції, практичні, семінарські, лабораторні заняття, спецкурси, спецсемінари, педагогічна практика, консультації, колоквиуми, контрольні, курсові й дипломні роботи.

Однією з факультативних, але водночас результативних форм вивчення фахових дисциплін у вищій школі, зокрема із журналістики, є навчальні екскурсії. Їх результативність обумовлена тим, що вони дають змогу студентам здобути нові професійні знання й закріпити отримані раніше; урізноманітнити процес навчання, зробити його цікавішим; визначитися з місцем майбутньої практики, а згодом, імовірно, і з місцем працевлаштування. Ця форма навчання створює умови для відчутного позитивного впливу на емоційну сферу особистості студентів, сприяє розвитку їхньої спостережливості, удосконаленню уміння виділяти важливі об'єкти, виокремлювати деталі й подробиці, дає фактичний матеріал для подальшої аналітичної діяльності. Крім того, під час екскурсії найбільш повно реалізується принцип наочності навчання, його зв'язок із життям.

Стосовно навчальних програм екскурсії для студентів-журналістів. Викладач заздалегідь планує ці екскурсії, враховуючи навчальний план тієї чи тієї дисципліни. З огляду на місце таких форм занять у навчальному процесі майбутніх медіафахівців, вони, як правило, бувають супровідні, тобто проміжні, і використовуються в ході вивчення навчального матеріалу, або завершальні, тобто проводяться наприкінці вивчення теми, розділу для уточнення, узагальнення й систематизації отриманих раніше знань.

Дослідник О. М. Цапок у роботі «Експерсія як форма організації навчання студентів-журналістів» наводить приклад навчально-виробничої експерсії із журналістики, проведеної із першокурсниками Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

На початковому етапі було обрано об'єкт експерсії – редакцію місцевої газети «Вечірні Черкаси». Зазначена експерсія була запланована в межах дисципліни «Журналістський фах», яка дає можливість ознайомити студентів-першокурсників з основами пресової журналістики, розкрити специфіку діяльності журналістів у редакції друкованого ЗМІ, охарактеризувати структуру таких медіа, репрезентувати етапи роботи над створенням газетного номера.

На першому етапі цієї експерсії відбулася попередня теоретична та практична підготовка студентів, яка передбачала опанування ними мінімуму необхідних знань із обраної теми експерсії. Оскільки «Журналістський фах» за навчальним планом ЧНУ ім. Б. Хмельницького не передбачав лекційних занять, то, за попередньо визначеним планом та науковими джерелами, студенти самостійно опрацювали тему «Структура редакції» перед відвідинами редакції газети. У ході такого опрацювання вони засвоїли поняття «структура редакції», дізналися про умови та принципи її діяльності, з'ясували редакційні відділи та ланки.

Водночас на цьому етапі викладач, готуючи експерсію, заздалегідь ознайомився з її об'єктом, домовився з головним редактором про дидактичний зміст експерсії. Під час домовленості було визначено, що експерсію проводитимуть головний редактор та його заступники, що є керівниками структурних підрозділів редакції – журналістського колективу та рекламного відділу.

На другому етапі запланованої навчальної експерсії до редакції було проведено інструктаж студентів щодо техніки безпеки, описано маршрут експерсії, ознайомлено студентів із її метою і змістом. Сформувавши первинне уявлення про редакцію друкованого ЗМІ, на об'єкті студенти мали перевірити отриману інформацію про структуру редакції, уточнити деталі й встановити усі складники структури редакції конкретного ЗМІ, дослідити її ієрархію, вивчити посади та обов'язки працівників. На цьому ж етапі студентам було визначено конкретне завдання: на основі отриманої інформації вони мають письмово докладно презентувати структуру та діяльність редакції газети «Вечірні Черкаси».

На етапі проведення експерсії студенти познайомились із головним редактором газети, дізналися від нього про історію заснування видання, редакційні відділи та їхню діяльність. У кожному з відділів редакції цю інформацію більш детально розкрили заступники головного редактора. Вони розповідали, як працює журналістський колектив та рекламний відділ, продемонстрували умови праці журналістів у сучасній редакції. Також під час експерсії студенти мали змогу поспілкуватися із працівниками редакції, отримати важливі фахові відомості та поради щодо обраної професії.

Під час завершального етапу експерсії студенти опрацьовували її матеріали, зіставляли нові відомості із засвоєними раніше теоретичними положеннями про структуру редакції. Вони уточнювали, систематизували, узагальнювали одержані у процесі експерсії враження та спостереження. Як підсумок навчально-виробничої експерсії студенти аналізували структуру й особливості діяльності редакції газети «Вечірні Черкаси», оформлювали результати аналізу письмово [5, с. 128-129].

Висновки. Таким чином, ефективність навчальної роботи зі студентами залежить не лише від методів і прийомів навчання, а й від форм організації навчальної роботи. Сучасні форми організації навчання у вищій школі ґрунтуються на взаємозумовленій діяльності викладача й студента і становлять певні структурно-організаційні різновиди навчальних занять, чітко визначених у часі й просторі та спрямованих на упорядкування навчального процесу, досягнення його дидактичних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Здоровега В. Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини / Володимир Здоровега // Збірник праць кафедри української преси. – Львів, 2000. – Вип. 3. – С. 94-101.
2. Калашник Н. Б. Використання інноваційних технологій у вищій школі (на прикладі викладання дисципліни «Журналістське розслідування») / Н. Б. Калашник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Soc_kom/2012_1027/content/kalashnyk.pdf – 12.10.16
3. Колисниченко А. В. Практическая журналистика. Учебное пособие / А.В. Колисниченко. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2008. – 245 с.
4. Михайлин І. Л. Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. / І. Л. Михайлин. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 496 с.
5. Цапок О. М. Екскурсія як форма організації навчання студентів-журналістів / О. М. Цапок // Вісник Черкаського університету. – Черкаси, 2010. – Вип. 191. – С. 127-133.

TEACHING OF JOURNALISTIC DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION: SPECIFICS AND FORMS OF LEARNING

Marina Ntreba, Ganna Nyshchik

Mariupol State University,

Budivel'nykiv pr. 129a, 87500, Mariupol, Ukraine

e-mail: ntrebamarina1@gmail.com, annaniwik@ukr.net

This article tells about the specifics of teaching journalistic disciplines, and also reveals some forms of teaching of key subjects. In the training of specialists in the field of journalism, discipline of professional orientation is of key importance. Recently, research in the field of journalistic education and its features are developing rapidly. The authors draw attention to the relevance and importance of the contribution of Ukrainian scientists who present the results of their research in scientific articles.

The article focuses attention on the research of scientists who practice an innovative approach to the teaching of journalistic disciplines. In particular, it speaks of the value of the practical component of any discipline. As an example, the course «Journalistic Investigation» is given. The example of this course shows how students develop skills in working with information and with sources of information, and the ethical principles of the profession are assimilated.

The authors of the article singled out interactive forms as effective, interesting methods of teaching journalistic disciplines. In particular, we are talking about role plays, discussions, modeling of practical professional situations. All these ways will help to form not only practical skills, but also will serve as an impetus to the disclosure of creativity.

Particular attention is paid in this article to this form of organizing the educational process as a study tour. It is especially relevant in junior courses, when students only learn the profession of a journalist and organize the work of various media. The study tour helps to consolidate the theoretical material on the organization of work of the editorial board, to see the specifics of practical activity, to master creative roles. All these forms of education contribute to the effective assimilation of theoretical material and the acquisition of practical skills in the journalistic profession.

Key words: journalism education, interactive forms of learning, educational excursions.